

■ PORODIČNA FOTOGRAFIJA IZ 1934. GODINE NASTALA PRILIKOM POSJETE OSTATKA PORODICE U BRČKOM: ALIJA IZETBEGOVIĆ U SREDINI. (ATHIV MAA.)

Akademik **Adamir JERKOVIĆ**

Alija Izetbegović trag naše budućnosti

ALIJA IZETBEGOVIĆ TRAG NAŠE BUDUĆNOSTI

Sažetak

Alija Izetbegović je obilježio 20. stoljeće, pa je već i zbog toga spisateljski poduhvat težak, a drugo, svjedočiti o historijskoj veličini kojem ste bili savjetnik i prvi saradnik, vodi vas u opasnost da napišete suviše lirsku i sladunjavu priču, koja može biti pitka za čitaoce ali koja nedovoljno služi historijskoj istini. U kakofoniji istovremene podrške njegovom djelu i osporavanja historijskih vrijednosti, odlučio sam, kao i uvijek u životu, da istina bude moja deviza. Nastojao sam da pišem pošteno. Iako sam napisao nekoliko knjiga o Aliji Izetbegoviću znam da sam tek dotaknuo jednu temu i ličnost i da ovo nije kraj mojih istraživanja. Za nas iz njegove blizine, sa kojima je najviše sarađivao, Izetbegović je svakako bio pozitivna historijska ličnost, ali za pravilnu valorizaciju Izetbegovićevog djela to nije dovoljno. Neki od njegovih prijatelja koji su govorili veoma nadahnuto o njemu na kraju su izmijenili svoju priču. Ovo i nije neizostavno priča samo o dobru i ljudskom poštenju Izetbegovića već je to i pripovijedanje o ljudskim htijenjima i ljudskim nedosljednostima. Ali, ovo je i kratka pripovijest o nemoći s kojom se suočava čovjek, kojem je prst sudbine dodijelio ulogu državnika svjetskog formata, što je Alija Izetbegović bez sumnje i bio. Naravno, svaki čovjek ima svoje greške koje su veće ako ih vagaju oni koji mu nisu skloni. Nekima je on „krivac“ za sve što se dogodilo BiH. Oni su očigledno imali političku amneziju za vrijeme urušavanja socijalizma. Nisu vidjeli ono što je golim okom bilo vidljivo - da je raspadom Jugoslavije počela krvava otimačina BiH iz Beograda i Zagreba te da u toj zlokobnoj proekciji svijeta mjesta za Bošnjake, zapravo, i nije bilo. Za druge, pak, on je najveći sin Bosne i Hercegovine, bez koga ne bi bila sačuvana državna supstanca, njena nezavisnost i cjelovitost. Moje mišljenje o njemu je da je Alija Izetbegović u svakoj potki ove zemlje. Najprije kao vrhovni komandant jedne respektabilne vojske stvorene iz „ničega“, ali i kao političar i kao državnik. On je duboko satkan u njenu prošlost i involviran u njenu budućnost. Upoznao sam ga veoma dobro jer sam najveći dio svog vremena provodio radeći s njim i u njegovoj blizini, kao savjetnik predsjednika BiH. Stoga mogu svjedočiti o njegovom poštenju. Bio je svjestan svojih rijetkih mahana ali i velikih vrijednosti koje nikada nije isticao. S malo pravih prijatelja a više opakih neprijatelja, koji se danas pomaljaju kao gljive poslije kiše. Od njega sam naučio važne lekcije života, onih koji u knjigama nema.

Ključne riječi: *Izetbegović, BiH, Bošnjaci, agresija, rat, Srbija, Hrvatska, islam, Armija RBiH*

ALIJA IZETBEGOVIĆ, THE LEGACY OF OUR FUTURE

Abstract

Alija Izetbegović without a question, has marked an epoch. He will stay recorded as the most significant person of Bosniaks and Bosnians in a dramatic century which is behind us, and I dare say that he is the most important character in the entire Bosniak history.

From his earliest youth Alija Izetbegović sought freedom. During the Second World war was persecuted by Ustashas (Croatian fascist formation) because he refused fascistic ideology and he was an opponent to communists. He joined "Young Muslims", high school and student organization which fought for maintenance of integrity of Muslims.

First time he was arrested in 1946 and he remained in jail for three years. During that time a big number of his comrades were shot, and even bigger number sentenced for multiannual incarcerations.But that was not the end of his sufferings with communist ideology. Together with another twelve intellectuals, communist government sentenced him in 1983 for his intellectual activities to 14 years of prison in well known Sarajevo process.

This is the story of Alija Izetbegović from the pen of his advisor, academician Adamir Jerković.

Key words: *aggression, communism, Islamic declaration, Young Muslims*

■ ALIJA IZETBEGOVIĆ KAO MATURANT PRVE MUŠKE GIMNAZIJE 1943. GODINE U SARAJEVU. (ATHIV M.A.A.)

Gandijevsko milosrđe

Skoro cijeli vijek je prošao od rođenja Alije Izetbegovića. Zapravo, tačno 98 ljeta od tog dana kada je u Bosanskom Šamcu rođen dječak od oca Mustafe i majke Hibe, kojemu su dali ime Alija po njegovom djedu, koji je bio gradonačelnik Bosanskog Šamca. Za njega se priča da je bio ugledan čovjek koji je spasio od austrougarskog progona grupu Srba, koju je Bečki dvor namjeravao uzeti za taoce poslije Sarajevskog atentata. Svega dvije godine po rođenju Alije Izetbegovića njegov otac koji se bavio trgovinom i bankarstvom odlučio je da se preseli u Sarajevo. Alijina majkra Hiba je bila veoma pobožna žena i može se reći da je njihov potomak naučio od nje prve korake u islamu. On će u najranijoj mladosti zapasti u stanje kolebljivosti, jer je pred II svjetski rat uticaj komunističke ideje bio veoma jak, a Prva muška gimnazija u koju je išao predstavljala je, čini se, „bastion“ materijalističke ideologije. Ipak oslobodio se komunističke ideje brzo, jer je povezao da fašizam i komunizam ispovijedaju totalitarističke ideje. On se vraća islamu kojem pristupa sa novim prosudbama koje mu daju snagu i učvršćuju njegovo islamsko vjerovanje. Sukobiće se sa ustaškom vlašću i on postaje vojni bjegunac. Skriva se po rodnoj Posavini cijelu 1944. godinu. Zanimljivo da mu se nisu dopali ni ustaše ali ni nova partizanska vlast. Svoju političku artiklulaciju nalazi u Mladim muslimanima.[▼1] On teži liberalnijem tumačenjem islama. Komunisti ga hapse 1946. godine za vrijeme odsluženja vojnog roka i osuđuje na tri godine zatvora, koji provodi najprije u Zenici a onda u Stocu. Kao direktor Arhiva Federacije BiH imao sam priliku pogledati njegov osuđenički karton iz Stoca. Ali, njegov tamnički život nije se završio tu u Stocu. Nastavlja svoju kalvariju na Boračkom jezeru a svoju sužanjsku odiseju nakon Sarajeva završava u Belom Manastiru na poljoprivrednom dobru Belje. Na slobodu je izašao sa 24 godine, u najljepšem momačkom dobu kada se ženi sa njegovom odabranicom Halidom.

[▼1] Mladi Muslimani su osnovani 1939. sa ciljem duhovnog, kulturnog i materijalnog napretka Bošnjaka u tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji. Ciljevi bili rad na vaspitno obrazovnom preporodu, koji je baziran na principima islama i borba protiv agresivne ateizacije i nacionalne asimilacije muslimana. Oni su se javno deklarirali kao antifašisti i antikomunisti. Ovoj organizaciji pristupilo je više od hiljadu mladića i djevojaka. Od strane komunističke vlasti neopravdano je uhapšeno i zatvoreno više od hiljadu ljudi. 13 članova je ubijeno bez ikakvog dokazanog zločina, a većina i bez suđenja.

Kao revolucionar ostaje dosljedan svojim idejama, povezuje se ponovo sa Mladim muslimanima, ali u godinama koje slijede ova organizacija biva razbijena od nove vlasti. Mladomuslimanska ideja ostaje i dalje sastavni dio njegovog bića. Naredne godine provodi na gradilištima Jugoslavije, a najviše u Crnoj Gori gdje je angažiran na izgradnji hidroelektrane Perućica. Pri tome stalno proučava jugoslovensko samouprvano društvo koje je prema Izetbegoviću samo formalistički gradilo socijalnu jednakost a suštinski su se itekako razlikovali običan proletarijat i partijska oligarhija. O tim magacinima za privilegirane su mi pričali i moji roditelji, a tako sam kazivanja čuo kasnije i od samog Alije Izetbegovića, za vrijeme mog mandata savjetnika predsjednika Predsjedništva BiH. Sedamdesetih godina je napisao „Islamsku deklaraciju". Zbog intelektualnog djelovanja 1983. je osuđen na 14 godina robije za verlabni delikt zbog »muslimanskog nacionalizma« i »neprijateljske propagande« iz članova 114. i 133. Krivičnog zakona Jugoslavije. Radilo se o komunističkom montiranom procesu zbog delikta mišljenja. Jasno je bilo da Izetbegović nije bio upleten ni u kakve subverzivne djelatnosti, niti je propagirao nasilje. Karakteristično je njegovo držanje pred sudom. Hrabro i prkosno kaže: „Volio sam Jugoslaviju ali ne i njenu vlast!"

Nakon Sarajevskog procesa 1983. godine[▾2] Deklaracija ulazi u orbitu zanimljivog jugoslovenskog štiva, iako se tekst nije bavio odnosima u Jugoslaviji nego islamskim svijetom. Ali, komunistički sistem je Islamsku deklaraciju shvatio kao opasno političko „fundamentalističko štivo" koje je trebalo ocrniti i ispljuvati koliko god je bilo moguće. Naravno, u službi se našla tadašnja jugoslovenska štampa. Ova „pljuvaonica" je bila pod nadzorom agitpropovskog sistema koji je u to doba predstavljao snažno jezgro ideologiziranog društva. Izetbegoviću je najviše zamjerano istrajavanje na veličanju Boga, što se kosilo sa fundamentalnim jugoslovenskim principom „bez Boga". Iako je Islamska deklaracija (za koju je kasnije i sam Alija Izetbegović govorio da je bila suviše idealistička), bila okrenuta oprema islamskom svijetu, komunistički apologeti su u njoj „prepoznali" poziv za nametanje islama i uređenje BiH na principima islama. Osuđen je na 14 godina zatvora, a da paradoks bude veći, sljedeće 1984. u Sjevernoj Americi izlazi njegova kapitalna knjiga *Islam između Istoka i Zapada*[▾3].

[▾2] Počelo je suđenje trinaestorici bošnjačkih intelektualaca 18. 7. 1983. pred Višim okružnim sudom u Sarajevu za djela protiv naroda i države. Ovo je bio jedan od posljednjih kontroverznih velikih političkih procesa u raspadajućem komunističkom režimu. Proces je predvodio sudija Rizah Hadžić a optužbu zastupala javni tužilac Edina Rešidović. Pošto nisu imali argumenata za optužbe, dokaze su morali iznuditi od optuženih i svjedoka, uz medijske manipulacije i kampanju. Cilj je bio da se lažima uvjeri javnost da se radi o neprijateljima države, socijalističkog samoupravljanja i bratstva i jedinstva. Svi optuženi su proglašeni krivim. Dobili su ukupno 89,5 godina zatvora. Alija Izetbegović osuđen je na 14, Omer Behmen na maksimalnih 15 godina, Hasan Čengić i Ismet Kasumagić na po 10, Edhem Bičakčić je osuđen na 7, Džemaludin Latić na 6,5, Husein Živalj na 6, a Salih Behmen, Mustafa Spahić, Melika Salihbegović i Derviš Đurđević na po 5 godina, te Đula Bičakčić na šest mjeseci zatvora.

[▾3] Izetbegovićeva knjiga ***Islam između Istoka i Zapada*** u međuvremenu (1984.) je publicirana u SAD. U njoj autor govori o srednjem putu u

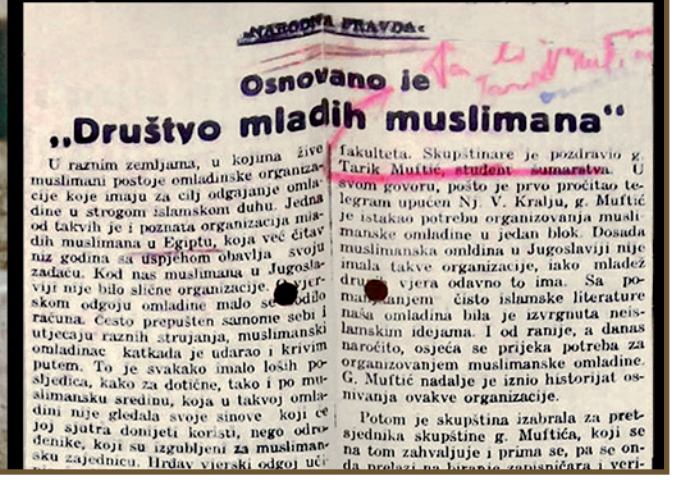
Broj 1.-2. *EL-HIDAJE* Strana 57.

MLADI MUSLIMANI

Grupa "Mladih muslimana" četrdesetih godina. Alija Izetbegović (drugi slijeva u drugom redu)

JUTARNJA PRAVDA

Osnovano je „Društvo mladih muslimana"

U raznim zemljama, u kojima žive muslimani postoje omladinske organizacije koje imaju za cilj odgajanje omladine u strogom islamskom duhu. Jedna od takvih je i poznata organizacija mladih muslimana u Egiptu, koja već čitav niz godina sa uspjehom obavlja svoju zadaću. Kod nas muslimana u Jugoslaviji nije bilo slične organizacije. Vjerskom odgoju omladine malo se vodilo računa. Često prepušten samome sebi i utjecaju raznih strujanja, muslimanski omladinac katkada je udarao i krivim putem. To je svakako imalo loših posljedica, kako za dotične, tako i po muslimansku sredinu, koja u takvoj omladini nije gledala svoje sinove koji će joj sjutra donijeti koristi, nego odrodenike, koji su izgubljeni za muslimansku zajednicu. Hrđav vjerski odgoj uči

fakulteta. Skupštinare je pozdravio g. Tarik Muftić, student šumarstva. U svom govoru, pošto je prvo pročitao telegram upućen Nj. V. Kralju, g. Muftić je istakao potrebu organizovanja muslimanske omladine u jedan blok. Dosada muslimanska omldina u Jugoslaviji nije imala takve organizacije, iako mladež druge vjera odavno to ima. Sa pomanjkanjem čisto islamske literature naša omladina bila je izvrgnuta neislamskim idejama. I od ranije, a danas naročito, osjeća se prijeka potreba za organizovanjem muslimanske omladine. G. Muftić nadalje je iznio historijat osnivanja ovakve organizacije.

Potom je skupština izabrala za predsjednika skupštine g. Muftića, koji se na tom zahvaljuje i prima se, pa se onda prelazi na biranje zapisničara i veri-

■ OOSNIVANJE "ORGANIZACIJE MLADIH MUSLIMANA" IZ 1939. GODINE SA CILJEM DUHOVNOG, KULTURNOG I MATERIJALNOG NAPRETKA BOŠNJAKA MUSLIMANA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI. JAVNO SU SE DEKLARISALI KAO ANTIFAŠISTI I ANTIKOMUNISTI. (A. IZETBEGOVIĆ DRUGI U GORNJEM REDU I TAKOBER DRUGI U SREDNJEM REDU.)

■ ČLANSKA KARTA I OKUPLJANJE "MLADIH MUSLIMANA", NJIHOVO PRVO HAPŠENJE I SUĐENJE 1946. GODINE. IZJAVA ALIJE IZETBEGOVIĆA PRED SUDOM KOJI JE TADA IMAO 21. GODINU ŽIVOTA, BIO NA ODSLUŽENJU VOJNOG ROKA, ALI I OSUĐEN NA TRI GODINE ZATVORA U ZENICI I STOCU. (ARHIV M.A.A.)

Zašto baš tamo? Jugoslavija je još socijalistička zemlja sa „jakim pendrekom“, Izetbegović u zatvoru, a knjiga o kojoj je riječ napisana je davne 1946. godine. Zahvaljući nizu sretnih okolnosti i spretnosti njegove sestre Azre u vrijeme njegovog hapšenja, rukopis knjige je sakriven na tavanu kuće. Nakon dopunjavanja od samog Izetbegovića izdata je kao štivo namijenjeno svim ljudima koji znaju proniknuti u suštinu stvari ili kako to kaže Predrag Matvejević[▾4] Izetbegovićev pristup je „sadržavao, uz ostalo, stanovita upozorenja“ i da bi bilo dobro „da su kojom srećom, pravovremeno uzeta u obzir“.[▾5] Alija Izetbegović je, dakle, poslije suđenja u Sarajevu i izricanja 14 godišnje kazne prebačen u Foču. Smješten je sa najgorim ubicama, odjeljenje S-20. Vlast je htjela jedno, a postigla drugo. Izetbegović je bio najpoštovaniji sužanj u Foči. Kao i svaki čovjek i zatvorenik Alija se borio sa svojom melanholijom, koja je bila posebno izražena u predvečerje, o čemu on piše: „Moja hrabrost opadala je kako je dan tekao. Najniža je bila u predvečerje...“ U zatvoru će u jednoj svesci zapisivati svoje bilješke od kojih 1999. nastaje knjiga *Moj bijeg u slobodu*[▾6] u kojoj piše o različitim stvarima, u vjeri, politici, knjigama, raznim mislima itd.

Sarajevski proces izazvao je proteste a beogradski pisci i akademici nazvali su jugoslovensko pravosuđe „arhetipom egzemplarnog kažnjavanja za reč i misao“. Traje njegova pravnička borba za umanjenje kazne ukazujući na nezakonitost postupka. Nakon što su brojni svjetski mediji pisali o montiranom procesu Alija Izetbegović je oslobođen daljeg izdržavanja kazne. Ovu odluku je donijelo Predsjedništvo SFRJ 25. 11. 1988. godine. Na robiji je Izetbegović ostao pet godina i 8 mjeseci.

Ovo je i nagoveštaj kolapsa socijalizma, koji poput kule od karata pada širom Evrope i svijeta. Na obzorju se ukazuje demokratski svijet a na prostoru Jugoslavije prepoznaje se rat. Izetbegović osjeća tragičnost situacije u kojoj se našao muslimanski narod. Godinu dana nakon izlaska iz zatvora on radi na formiranju političke patije i 27. 3. 1990. formira Stranku demokratske akcije, koja artikulira muslimanske nacionalne interese. Muslimanski narod dobiva po prvi put u svojoj historiji svog političkog reprezenta. Napokon, Bošnjaci-muslimani nisu više bili obezglavljeni kao pred II svjetski rat, koji su dočekali goloruki i za njega potpuno nespremni.

---

religiji, kulturi i politici.

[▾4] Predrag Matvejević (Mostar, 1932. – Zagreb, 2017.) bosanskohercegovački i hrvatski književniki publicist. Bio je član ANUBiH-a. Najprevođeniji je hrvatski pisac. Njegovo najpoznatije djelo ***Mediteranski brevijar*** preveden je na 23 jezika.

[▾5] Rajko Danilović (2002), ***Upotreba neprijatelja,*** Beograd, Montena. Vidjeti detaljnije o hapšenjima Alije Izetbegovića i grupe, str. 272-285.

[▾6] Alija Izetbegović, ***Moj bijeg u slobodu***, Svjetlost, 1999. Vidi detaljnije.

■ SA SUĐENJA I DONOŠENJA PRESUDE U OKVIRU "SARAJEVSKOG PROCESA" 1983. GODINE. A. IZETBEGOVIĆ JE OSUĐEN NA 14 GODIŠNJU KAZNU ZA VERLABNI DELIKT ZBOG >>MUSLIMANSKOG NACIONALIZMA<< I >>NEPRIJATELJSKE PROPAGANDE<<, TE PREBAČEN U ZATVORSKU ĆELIJU U FOČI. (ARHIV M.A.A.)

Nagovještaj komunističkog kolapsa

Stranka demokratske akcije će na prvim demokratskim izborima u novembru 1990. osvojiti povjerenje glasača i od tada do danas ostati važna politička snaga u Bosni i Hercegovini, čak i u recentno vrijeme nametanja vlade Federacije BiH od strane visokog predstavnika i mijenjanja. Ustava na 24 sata radi prekompozicije vlasti i izbacivanja vodeće stranke iz vođstva zemlje.[7]

Kao savremeni evropski mislilac i borac za ljudska prava Alija Izetbegović je bio i ostao cijenjen i na Istoku i Zapadu o čemu svjedoče brojna priznanja: Međunarodna nagrada "Kralj Fejsal"[8] za služenje islamu – 1993., Nagrada za svjetsku ličnost godine od strane madridskog El Mundo-a – 1995., Nagrada "Mislilac godine" Fondacije Ali Hafiz Osman iz Medine – za 1995. godinu, Orden nezavisnosti države Katar – 1997., Međunarodno priznanje Centra za demokratiju SAD (1997.), prizanje Foruma Crans Montana[9] za tazvoj demokratije (1998.), postaje počasni je doktor prava na Marmara univerzitetu u Istanbulu (1997.), Islamska je ličnost godine koju dodijeljuju Ujedinjeni Arapski Emirati (2001.) i niza drugih. Sjećam se dodjele počasnog doktorata na univerzitetu Marmara u Istanbulu kojem je prisustvovao predsjednik Süleyman Demirel[10]. „Aliji Izetbegoviću su ogrnuli togu nakon čeka je započeo svoj topli govor, koji je završio spontano

---

[7] Adamir Jerković: ***Magle nad Bosnom***, Almada, 2022. i ***Schmidt, idite kući!,*** *Bosnjaci.net,* 3.4.2023.

[8] Faisal ibn Abdulaziz al-Saud (1906. – 1975) bio je kralj Saudijske Arabije od 1964. Do90'+o 1975. godine. Nastojao je popravi finansije zemlje i sprovesti određene reforme, među kojima je bilo uvođenje ženskih škola i televizije. Kao antikomunist nastavio je politiku savezništva sa SAD. Nastojao je natjerati Zapadni svijet da prestane podržavati Izrael pa je pokrenuo veliki naftni embargo koji će dovesti do Prvog naftnog šoka. Ubijen je u atentatu.

[9] Crans Montana Forum je nevladina međunarodna organizacija osnovana 1986. Filozofija osnivača je izgradnja boljeg svijeta. Blisko sarađuje sa vladama, međunarodnim tijelima i organizacijama kao što su UN, UNESCO, UNIDO, EU, Vijeće Evrope, OFID i druge.

[10] Süleyman Demirel je bio 7 puta premijer Turske. Zbačen je sa premijerske funkcije u udaru 12. 9. 1980., kojeg je predvodio general Kenan Evren. Poslije iznenadne smrti Turguta Özala 1993, Velika narodna skupština izabrala ga je za novog predsednika Republike. Bio je najčešći

ne gledajući u originalni tekst."[11] Sve što sam u najkraćem naveo (osim o priznanjima i nagradama), slušao sam od predsjednika Bosne i Hercegovine sa kojim sam mnogo puta razgovarao o njegovom životu i političkim aktivnostima. Ove činjenice sam morao da znam još u pripremi njegove knjige *Sjećanja* u kojoj govori, kako i samo ime kaže, o prošlim danima i svojim uspomenama.[12] Tokom pisanja knjige Izetbegović me je zamolio da pripremim građu od osnivanja stranke do naših dana s obzirom da je znao da istražujem njegovo djelo. Bio je to težak zadatak što je i on sam uviđao i priznao u više navrata. U završnici, pred samu predaju rukopisa izdavaču, Alija Izetbegović je zaboravio da me uvrstiti u ekipu koja mu je pomagala u nastanku knjige. Upozorili su me iz Kabineta na taj njegov previd i podsticali me da mu skrenem pažnju na to. Odlučio sam ne reagirati. Kasnije sam napisao opširnu trilogiju *Alija izbliza* (I-III), pa *Sjećanja na Aliju Izetbegovića* i niz drugih knjiga koje svjedoče o vremenu moje saradanje sa prvim predsjednikom nezavisne BiH Alijom Izetbegovićem u ulozi njegovog savjetnika i prijatelja.

Padom Berlinskog zida talas slobode preplavio je velika prostore klonulog komunizma. U završnu fazu borbe za afirmaciju Bošnjaka i uspostavu nezavisne demokratske Bosne i Hercegovine ulazio je Alija Izetbegović. Staza do do konačnog cilja bila je veoma trnovita i plaćena visokom cijenom. Alija Izetbegović je ostao neraskidivo povezan sa svojim narodom. Ucrtana u kartu velike Srbije i velike Hrvatske, BiH se našla u raljama gladnih zvjeri.[13] Islamski svijet mu dodjeljujuje Fejsalovu nagradu 1994., a on primajući je, poručuje:

> „...Bosanske muslimane posebno ubijaju i progone ni zbog kakvog drugog razloga nego samo zato što su muslimani. Ipak oni su pobjednici – zato, što uprkos svemu, izdržavaju u svojoj herojskoj borbi protiv sila mraka, mržnje i razaranja..."

domaćin predsjednika BiH Alije Izetbegovića.

[11] Adamir Jerković, ***Alija izbliza I-III***, Dom štampe, Zenica, 2005.

[12] Alija Izetbegović, ***Sjećanja,*** Sarajevo, TKD Šahinpašić,2001. Šire vidjeti.

[13] Adamir Jerković: ***Velikosrpska hegemonistička politika kroz agresije, agrarne reforme i kolonizacije***, Arhiv Federacije, 2016. Vidi detaljnije.

■ OBRAĆANJE PRILIKOM DODJELE POČASNOG DOKTORATA NA UNIVERZITETU MARMARA U ISTANBULU 1997. GODINE. ORDEN NEZAVISNOSTI DRŽAVE KATAR, ORDEN SLOBODE REPUBLIKE TURSKE, MEĐUNARODNA NAGRADA "KRALJ FEJSAL", PAPINA NAGRADA, PRIZNANJE INETERNACIONALNE LIGE HUMANISTA, NAGRADA AMERIČKOG CENTRA ZA DEMOKRATIJU... (ARHIV M.A.A.)

Jednostavan i višeslojan lik

Bosna i Hercegovina se našla u neviđenom ratu. Agresija je bila brutalna i krvava. Ali, Bosna nije uništena. Stvorena je Armija RBiH. Nezabilježen pokus u političkoj teoriji i praksi − Bošnjaci su preživjeli. U redovima oslobodilačke Armije RBiH, osim Bošnjaka u njenim redovima sa ljiljanima su bili i Srbi i Hrvati, koji nisu prihvatili pozive Miloševića ili Tuđmana. Izetbegović je izrazio poštovanje srpskom narodu 9.4.1995. što „predstavljaju savjest i onaj drugi, neokaljani obraz srpskog naroda". Na 2. skupštini Srba, Izetbegović je istaknuo da je „cilj legalne vlade je demokratska Bosna i Hercegovina, država u kojoj niko neće biti progonjen zbog svoje vjere, nacije i političkog uvjerenja. Vjerujem da je u tome suština civilizacije"− rekao je Izetbegović. Nepodijeljeno uvažavanje Alija Izetbegović je imao od političkog krema međunarodne diplomatije. U knjizi *Završiti rat* Richard Holbrooke[▾14] izražava o visoko mišljenje o Iztebegoviću, jer je održao „ideju Bosne" u veoma teškim okolnostima i da bez njega Bosna ne bi preživjela rat. Bivši američki predsjednik Clinton u svojoj knjizi *My Life* govori nekoliko puta o Aliji Izetbegoviću, kojeg opisuje „vodećim muslimanskim političarem". Navodi da je Izetbegović tokom druge posjete Bijeloj kući 8. 9. 1993. istakao svoju "opredijeljenost za mirovno rješenje koje će biti pravedno prema bosanskim muslimanima. Ukoliko dođe do rješenja, tražio je moje obećanje da pošaljem NATO snage, uključujući i američke trupe, da provedu isto u Bosni i Hercegovini". Bill Clinton[▾15] je napisao da su "naši napori neizmjerno potpomognuti...hrabrošću i nepopustljivom odbijanju Izetbegovića i njegovih saradnika da se predaju pred agresijom bosanskih Srba". Pred smrt Izetbegovića je posjetio Clinton što dovoljno govori o snazi njegove ličnosti i djela. Posljednji američki ambasador u Jugoslaviji Warren Zimmermann je rekao, s čim se apsolutno slažem, da Aliji Izetbegoviću povijesna uloga nije odgovarala, jer se on u svom novom položaju za razliku od drugih lidera „smanjio , a ne napuhao".[▾16]

[▾14] Richard Holbrooke (1941 − 2010) američki diplomat. U diplomatskim krugovima i široj javnosti je poznat po medijatorstvu koji su doveli do Daytonskog sporazuma i završetka rata u BiH. Holbrooke je bio jedina je osoba koja je vršila dužnost pomoćnika državnog sekretara za dvije različite regije u svijetu (za Aziju od 1977.–1981., i Evropu od 1994. do 1996.).

[▾15] Četrdesetdrugi predsjednik SAD. U trenutku preuzimanja predsjedničkih ovlasti imao je 46 godina, i tako je nakon T. Roosevelta i J. F. Kennedya postao najmlađi američki predsjednik. Za nas je značajan što je reagirao na srpsku agresiju u Bosni i Hercegovini 1995. bombardirajući snage bosanskih Srba. Zaslužan za potpisivanje Daytonskog sporazuma. Na položaju predsjednika SAD bio je od 1993. do 2001. godine.

[▾16] Adamir Jerković, ***Alija at close quarters,*** Arhiv Federacije BiH, Sarajevo - Istanbul, 2008.

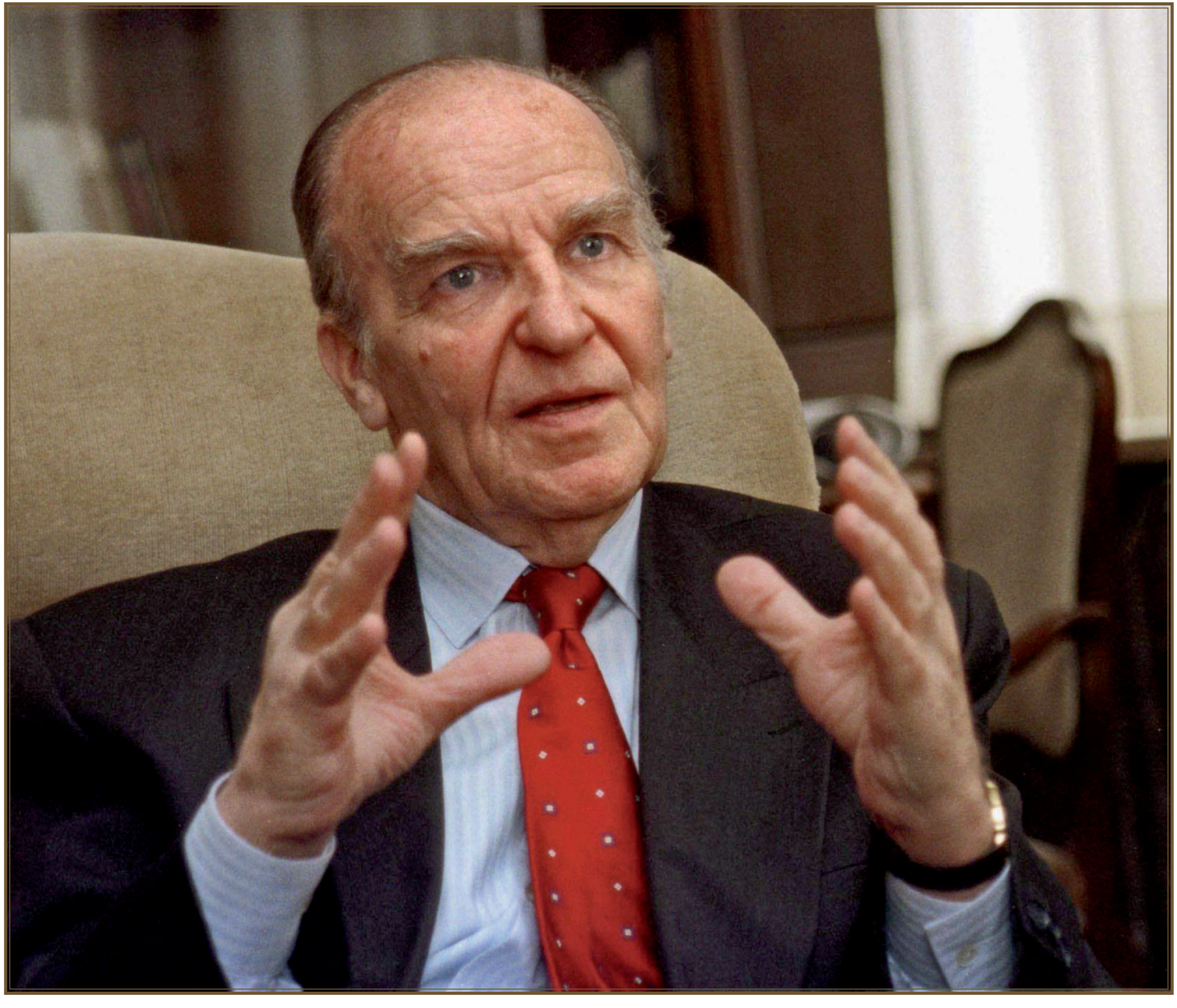
O Aliji Izetbegoviću je teško govoriti. Bio je jednostavan i isto tako višeslojan lik. Za bosanske branitelje, ali i za sve potlačene u svijetu koji sanjaju slobodu, bio je mitski junak iz krvave epopeje s kraja 20. vijeka. Njegovi protivnici su ga, međutim, izjednačavali sa protagonistima jugoslovenske drame Miloševićem i Tuđmanom. „Ali, oni su zaboravili da se politika ne vodi na rajskim poljima dobra i vrline nego u blatnjavim kaljugama. Proglašavali su ga nedosljednim političarem, Za strance Izetbegović je, međutim, bio lukavi vođa sa kojim se nikad ne zna“[17].

Nakon dejtonskog mira koji je bio prepun kompromisa, Izetbegović se morao suočiti sa još težim izazovom kako da sačuva postignuća nezavisnosti. Na političkoj pozornici svijeta ostali su i dalje Milošević i Tuđman, arhitekti dva velikodržavna koncepta. U glavama im je ostao san o zemlji Bosni i Hercegovini, a dvojica nacionalista su stalno bili opsjednuti idejom o podjeli BiH, sada drugim sredstvima. Sa Alijom Izetbegovićem sam o tome stalno vodio razgovore u cilju utvrđivanja našeg kursa prema javnosti. Izetbegović je opominjao strance na opasnosti koje prijete bosanskoj nezavisnosti. Na konferencijama za štampu i sam sam ukazivao na apetite susjeda koji se ni nakon Dejtona nisu mirili s gubitkom bh. teritorija. Njegove ocjene su se slušale sa pažnjom i širom islamskog svijeta. Izetbegovićevom inicijativom na konferencijama islamskih zemalja govorilo se o srpskom teroru na Kosovu i problemu muslimanskog Sandžaka u Srbiji. Sjećam se da je na samitu Organizacije islamske konferencije 1997. u Teheranu, Alija Izetbegović pažljivo analizirao stanje muslimanskog svijeta. Otvoreno je kazao da „Zapad nije ni pokvaren ni degeneriran, a ni truho... Islam jeste najbolji, ali mi nismo najbolji“. Uz sve „tamne strane njihovog napretka“ Izetbegović je ukazao ipak na prednosti Zapada[18].

---

[17] Adamir Jerković, ***Aliya İzetbegoviç düşünce ve mücadelesi***, Arhiv Federacije BiH, Sarajevo- Bursa, 2017.

[18] Adamir Jerković: ***The 5th anniversary of death of Alija Izetbegović***, Prishtina, Arhiv Federacije BiH, 2008..

■ ZA BOSANSKE BRANITELJE, ALI I ZA SVE POTLAČENE U SVIJETU KOJI SANJAJU SLOBODU, ALIJA IZETBEGOVIĆ JE BIO MITSKI JUNAK IZ KRVAVE EPOPEJE S KRAJA 20. VIJEKA. ZA STRANCE JE, MEĐUTIM, BIO LUKAVI VOĐA SA KOJIM SE NIKAD NE ZNA. (ARHIV M.A.A.)

Islam kao orijentir

Izetbegović je iskreno primjećivao da „lijepe laži ne pomažu, a gorke istine mogu biti ljekovite". Kur'an je bio njegovo nadahnuće, u njemu je pronalazio sve odgovore i upute. Muslimanima je govorio „Natječite se u dobru..." Odlično je tumačio poruke islama. U razgovorima sa „zapadnjacima" ispravljao je stereotipe o islamu i muslimanima uopće. Islamski svijet ga je prihvatio kao istaknutog državnika i lidera, a na Zapadu su prepoznali njegovu umjerenost. Za strance Izetbegović je bio nezamjenjiva politička figura i faktor kojemu se mora vjerovati. Bez njega nema razgovora o budućnosti Bosne i Hercegovine − znalo se to svuda u svijetu.

U uvjetima srpskog i hrvatskog nacionalizma, Izetbegović je bio posvećen izgradnji mulitinacionalne države. Imao je neobičnu strast graditelja, bio je neopterećen revanšizmom. Sjećam se događaja kada smo zajednički pisali poruku građanima Bosne i Hercegovine povodom 1. marta 1998. godine. Nakon što se vratio iz šetnje koju je obavljao u Konaku pristupili smo pisanju. Ja sam napravio jednu verziju, jednu Izetbegović, i onda smo rečenicu po rečenicu sklapali njegovo obraćanje bosanskoj javnosti. Televizija BiH je snimila njegovu poruku i tu noć je emitirana na malim ekranima. Uputio je gandijevsku poruku:

> «… Sada smo na putu da se okrenemo po drugi put budućnosti i pokušamo ponovo pobijediti kao Bosanci, neopterećeni razlikama, već ujedinjeni u naporima da budemo dio Evrope bez granica... Snaga Bosne bit će da na mržnju, koja još uvijek tinja u srcima nekih ljudi, ne odgovorimo mržnjom. Ako to postignemo, pobijedio je koncept višenacionalne Bosne i Hercegovine …»

Bili smo ubijeđeni da se poruka tiče svakakog u našoj državi, i Srba, i Hrvata, i Bošnjaka. Njegove riječi su odisala kosmopolitizmom. Ova težnja za novim likom BiH bez nacionalnih isključivosti jasno se može prepoznati i dok pišem ovaj tekst. Sve to ističem kao pozitivan napor lidera BiH. Ovako mogu govoriti samo istinske vođe, koji nisu zarobljenici

uskogrudih nacionalnih težnji. Izetbegovićev stav o građanskoj demokratskoj državi stalno je u sukobu sa prisutnim velikosrpskim i velikohrvatskim nacionalizmom i šovinizmom, koji se neprekidno podgrijava u Beogradu i Zagrebu. Ni tada on nije odustajao. Bio je uporan u izgradnji novog lika BiH u skoro nemogućoj misiji obnove multinacionalne države. Popuštao je ponegdje sve zbog „vezivanja" Srba i Hrvata za taj zajednički koncept. Često i na naša negodovanja, ali pokazivao je vještinu političkog vođe. Njegova borba za preživljavanje Bošnjaka značila je i poziv naprednom dijelu čovječanstva da se suprotstavi tiranima današnjice. Političke siledžije su u svojoj viziji pošli od makijavelističke logike kojom su opravdavali upotrebu sile i zauzimanja tuđih teritorija. Zaboravili su pri tom helsinške poruke o nepovredivosti granica i sveg humanističkog naslijeđa. Izetbegović je obilježio jedno historijsko razdoblje kao najznačajnija figura kod Bošnjaka i BiH države. Siguran sam da pripada najvažnijoj plejadi istaknutih ličnosti u bošnjačkog historiji. U mnogo radova napisao sam za Izetbegovića da nije bio sanjar, čvrsto je hodao zemljom, znao je realitete politike, iako je „struktura njegove ličnosti bila dominantno prožeta humanizomom".[19] On je zbog toga imao tanani feeling u pregovaranju pri čemu je racionalno koristio kompromis kao jedino moguće sredstvo. Znao je da se prilagođava surovim realnostima politike i da lošu pregovaračku poziciju pretvara u mnogo bolju i tako izbjegne poraz. On se nikada, kako je neko primijetio, „nije dičio mržnjom, nego voljom za slobodom".

„Posebno je impresionirala etička strana Izetbegovićeve ličnosti. U bešćutnom svijetu politike njegova duhovnost i čovjekoljublje su bili bez premca. Svijet ga je prepoznavao kao časnog lidera, koji je u blatu svjetske politike pronalazio i uspijevao sačuvati skoro zaboravljenu vrlinu ljudskosti. Veoma harizmatičan i uvjerljiv kada objašnjava, sugestivan kada pripovijeda. On je bio čovjek sredine, koji je umjeren u svemu, radovanju i tugovanju, u pobjedi i porazu, u pohvali i kritici. Alija je neponovljivi vitez u politici, nanadmašni gentleman, posebno u trenutku pobjede, jer se ne naslađuje porazu protivnika i ne trijumfuje kada svi očekuju provalu emocija. Izetbegović je antipod Machiavelliu[20]. Prezirao je silu i silnike, njegov duh je vapio za slobodom. Kod njega cilj nije opravdavao sredstvo."[21] Ono što sam primijetio kod njega je da

[19] Adamir Jerković: ***Sjećanja na Aliju Izetbegovića***, Almada, 2010.

[20] Niccolò Machiavelli (1469.–1527.), talijanski književnik i političar u vrijeme renesanse. Posmatra politiku odvojenu od morala. Ostavlja moral po strani i politiku promatra empirijski. Po njemu je nazvana filozofska doktrina - makijavelizam.

[21] Adamir Jerković: ***Sjećanja na Aliju Izetbegovića***, Almada, 2010.

nije znao da mrzi i koji je u aktivan život vraćao i svoje progonitelje. Sve zbog Bosne i Hercegovine. „Alija Izetbegović je Sokrat iz Platonovog dijaloga „Gorgija“, koji tvrdi da je bolje trpjeti zlo nego ga počiniti. Alija je bio ubijeđen u ovu moralnu istinu, isto onako strastveno kao Sokrat, čak i ako je znao da svijet iz svojih pragmatičnih i utilitarističkih razloga ne shvata, a i kada shvata - ne priznaje ovu istinu.

Ovo je tipična odlika dobrih i velikih ljudi, onih koji vjeruju u Boga, koji u vjeri pronalaze snagu i jasan putokaz. U islamu je Izetbegović nalazio nadahnuće i odgovore na sva pitanja. U njegovom antimakijavelističkom stavu i gandijevskom milosrđu prepoznajemo rijedak božanski dar, koji je u kontekstu dnevno-političke prakse teško razumljiv. Zato je Alija Izetbegović bio poseban“[▼22].

ALIJA IZETBEGOVIĆ U MJESTU STARIĆ KOD KLADNJA 15. JULA 1998. GODINE, NA PRVOJ GODIŠNJICI OBILJEŽAVANJA GENOCIDA U SREBRENICI. (FOTO: AMEL EMRIĆ) A. IZETBEGOVIĆ NA VJERSKOM HODOČAŠĆA U MEKKI TOKOM 1995. ILI 1996. GODINE. (ARHIV M.A.A.)

[▼22] Adamir Jerković: vidi, ***Machiavelli, ye Karşi Aliya***, Istanbul, Arhiv Federacije BiH, 2008.

Pečat u vremenu

Od 1990. Alija Izetbegović je bio prvi predsjednik BiH, a kraj rata je dočekao kao predsjednik Predsjedništva jedinstvene države. Nakon toga je u više navrata predsjedavao u rotirajućem Predsjedništvu BiH. Iz aktivne politike se povukao na polovini mandata 14. 10. 2000. a tri godine kasnije u oktobru 2003. je preminuo. Prisustvo oko 150 hiljada građana njegovoj dženazi govori o ugledu koji je imao u bh. politici i životu. Ukopan je, po vlastitoj želji, među svojim vojnicima na šehidskom mezarju Kovači.

Razmišljam danas o prvom predsjedniku BiH i njegovom djelu. Uvjeren sam danas više nego ikada da su ga stranci bolje razumjeli od nas samih. Bez njega je minulo stoljeće mnogo praznije i bezličnije. Nemilo stoljeće u kojem su počeli i završili svi veliki svjetski i regionalni ratovi i otvorena agresija na BiH. Ali ovo je i vrijeme nastavka nesmiljene, uporne agresija na našu državu, koja se sada vodi drugim sredstvima. Agresija koja je započela u Beogradu a nastavila se iz Zagreba. Izetbegović je živio i radio u nemirno doba u kojem su Srbi izvršili besprimjernu agresiju na državu sa hiljadugodišnjim kodom i počinili strašan, neviđen genocid u Srebrenici[▾23], u Tomašici i na drugim mjestima u Bosni i Hercegovini, u jednom prljavom ratu koji se vodio do istrebljenja Bošnjaka. Da ironija bude potpuna Srbi su ga nazvali odbrambeno-otadžbinski rat i danas nastavljaju živjeti sa tom notornom laži. Izetbegović je, bez sumnje, pripadao vremenu u kojem je živio i, voljeli ga ili ne, ostavio je pečat u njemu.

Danas, itekako u Bosni i Hercegovini, nedostaje Alija Izetbegović, njegova mudrost, državnička zrelost i politička vizija. Njegovo djelo moglo bi biti izvanredan orijentir novoj generaciji političara Bosna i Hercegovina, a posebno Bošnjacima, koji su danas su pred velikim dilemama i teškim izborom kojim putem krenuti dalje. Država još nije izašla iz vrtloga političkih iskušenja. Ali, mi u Bosni i Hercgovini zapravo i nemamo drugog izbora osim boriti se, istrajavati na svojoj nezavisnosti. Posebno Bošnjaci. BiH je suočena upornim agresivnim srpskim separatizmom i hrvatskom opstrukcijom na

---

▾23 Srebrenica je poznata po zločinu srpskih napadača uz propuštanje međunarodnih snaga da spriječe zločine. Udružene srpske jedinice iz Srbije i sa područja BiH su pod komandom generala Ratka Mladića i uz direktnu podršku vojno-političkog rukovodstva SR Jugoslavije, 11. 7. 1995. u prisustvu holandskih jedinica iz sastava UNPROFOR-a, zauzele Srebrenicu i u roku od tri dana počinile genocid nad nevinim bošnjačkim civilnim stanovništvom koje nije moglo da pruži odbranu, jer je cjelokupno naoružanje oduzeto 1993. strane UN. Procjenjuje se da je ubijeno 8372 Srebreničana, a oko 12.000 ljudi se vodi kao nestalo.

svakom koraku. Oni sanjaju stare snove u kojima nema mjesta za Bosnu i Hercegovinu. Čekaju novu povijesnu priliku. Srbi sanjaju o urušavanju EU, a ne rade gotovo ništa da demokratiziraju društvo i sebe. Iz daytonske boce koja je trebala zauvijek zarobiti otvoreni srpski i pritajeni hrvatski destruktivni projekt, oslobođen je secesionistički demon bez ozbiljnije reakcije međunarodne zajednice, koja je pogodovala rastu nacionalizma. Bošnjački lideri koji su zaslijepljeni vlastitim sujetama i nepostojanjem nacionalnog programa, nisu još uvijek uspjeli da odgovore na izazove današnjeg trenutka. U ne tako davnoj prošlosti Bošnjaci su predvođeni Alijom Izetbegovićem iz mnoštva krivih puteva znali pronaći pravi.

POSLEDNJI ISPRAČAJ ALIJE IZETBEGOVIĆA DO ŠEHIDSKOG MEZARJA KOVAČI. (ARHIV M.A.A.)

Reference

IZETBEGOVIĆ, ALIJA. (1984): ***Islam između Istoka i Zapada***, SAD.

IZETBEGOVIĆ, ALIJA. (1990): ***Islamska deklaracija***, Sarajevo, Bosna.

IZETBEGOVIĆ, ALIJA. (2001): ***Sjećanja***, Sarajevo, TKD Šahinpašić.

DANILOVIĆ, RAJKO. (2002): ***Upotreba neprijatelja***, Beograd, Montena.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2005): ***Alija izbliza I-III***, Zenica, Dom štampe.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2007): ***Aliya Izzetbegoviç'i anma***, Sarajevo, Arhiv Federacije BiH.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2008): ***The 5th anniversary of death of Alija Izetbegović***, Sarajevo – Prishtina, ArhivFederacije BiH.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2008): ***Alija at close quarters***, Sarajevo – Istanbul, Arhiv Federacije BiH.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2008): ***Machiavelli, ye Karşi Aliya***, Sarajevo – Istanbul, Arhiv Federacije BiH.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2010): ***Sjećanja na Aliju Izetbegovića***, Sarajevo, Almada.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2010): ***Američki presing do mira u Daytonu***, Sarajevo, Prilozi.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2011): ***The role of Alija Izetbegović in the independence of Bosnia and Herzegovina***, Sarajevo-Cairo, Arhiv Federacije Bosne i Hercegovine.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2016): ***Character of Aliya Izetbegovic***, Sarajevo, Arhiv Federacije.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2016): ***Kontinuitet velikosrpske hegemonističke politike kroz agresije i perfidne otimačine zemlje putem agrarnih reformi i kolonizacija***, Sarajevo, Arhiv Federacije.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2017): ***Alija Izetbegović and Srebrenitza, bosnian prospects after the genocid***, Sarajevo, Arhiv Federacije Bosne i Hercegovine.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2017): ***Aliya İzetbegoviç düşünce ve mücadelesi***, Sarajevo- Bursa, Arhiv.

JERKOVIĆ, ADAMIR. (2022): ***Magle nad Bosnom***, Sarajevo, Almada.

NAPOMENA

Jedan dio korištene foto-dokumentacije je preuzet iz arhiva Muzeja “Alija Izetbegović” u Sarajevu.

POZDRAV ALIJE IZETBEGOVIĆA. (ARHIV M.A.A.)